

Spremna beseda

V čast mi je, da lahko prispevam spremno besedo k tej enkratni knjigi. Monografija dr. Irene Peterlin z naslovom *Svetovna trgovinska organizacija in državna suverenost* je v več pogledih primer izjemnega znanstvenega dela. Pravzaprav gre za prvo slovensko znanstveno delo, ki se posveča pravu Svetovne trgovinske organizacije (WTO). Monografija obravnava čas od nastanka splošnega sporazuma o carinah in trgovini (GATT) leta 1947, ključnih sporazumov, ki so izšli iz urugvajskega kroga multilateralnih trgovinskih pogajanj, do trenutnega zastoja mednarodnih trgovinskih pogajanj v okviru WTO.

Omeniti velja, da je posebnost tega dela zlasti v metodološkem pristopu avtorice, ki pravo WTO umešča v širši okvir mednarodnega javnega prava. Avtorica začne svojo analizo z razpravo o razvoju koncepta državne suverenosti – od vestfalskega modela in suverene enakosti držav do sodobnih teorij o državni suverenosti in njenih omejitvah, ki izhajajo iz mednarodnega prava in prenosa nacionalnih pristojnosti v dobi gospodarskega združevanja in globalizacije. Nadalje raziskuje, kako se spremenljivi pojmi državne suverenosti kažejo v sistemu mednarodnih pogodb Organizacije združenih narodov, pri čemer zlasti poudari prepoved uporabe sile in sistem kolektivne varnosti. Avtorica se podaja na še neosvojeno področje, ko piše o tem, kako se je prehod od mednarodnega prava koeksistence držav k mednarodnemu pravu sodelovanja uresničil v pravnem sistemu WTO. Ta del knjige končuje z analizo, kako vplivajo na državno suverenost gospodarska globalizacija, integracijski trendi in potreba po globalnem vodenju.

Monografijo odlikuje analitični pristop, saj avtorica pravo WTO umešča v širši okvir mednarodnega javnega prava in omejitev, ki jih to postavlja državni suverenosti v globalizirani svetovni ekonomiji. Avtorica opisuje tudi ključne sporazume WTO, pri čemer zlasti poudari v okviru WTO zelo dejaven mehanizem za reševanje sporov z različnimi fazami postopka, od posvetovanj, panelnega in pritožbenega postopka do vprašanj pristojnosti, implementacije in izvršljivosti. Knjiga ponuja tudi zelo koristen pregled splošnih načel, ki so služila kot temelj za

sklenitev sporazuma GATT leta 1947; ta načela so še danes bistvena za pravni sistem WTO. Avtorica zelo dobro pojasni institucionalno strukturo in postopke odločanja v WTO kot tudi posledične omejitve suverenosti njenih članic. Ob pravilih, ki veljajo za trgovino z blagom, opisuje tudi najpomembnejša nova stebra pravnega sistema WTO, ki liberalizirata in pravno urejata trgovino storitev in s trgovino povezane pravice intelektualne lastnine. V tem delu knjiga obravnava tudi področja prava WTO, ki globoko posegajo v neodvisnost držav pri urejanju domačih predpisov, na primer v oblikovanje kmetijskih predpisov pa tudi v varnostne standarde, ki se nanašajo na zagotavljanje zdravja in zdrave hrane.

Za študente in druge zainteresirane bralce je zlasti zanimivo, da avtorica analizira načela in pravila WTO z vidika virov mednarodnega prava, splošnih pravil razlage mednarodnih pogodb in teorij ekonomskih integracij. Medtem ko svojo ustvarjalno analizo umešča v okvir mednarodnega javnega prava, hkrati preučuje odnos med pravom WTO in domačim pravom držav članic. Dragocena je zlasti njena analiza odnosa prava WTO s slovenskim pravom in pravom EU. Vse to prinaša poseben znanstveni dosežek in si zasluži vso pozornost. Avtorici moramo čestitati za njeno ustvarjalnost in analitično natančnost pri prepletanju prava WTO z razvojem mednarodnopravnih konceptov državne suverenosti v dobi mednarodnega gospodarskega povezovanja. Knjiga ponuja bralcu temeljit vpogled v pravo WTO in omejitve državne suverenosti v globaliziranem svetovnem gospodarstvu.

Ženeva, 2013

dr. Werner Zdouc,
direktor sekretariata pritožbenega organa
Svetovne trgovinske organizacije,
predavatelj mednarodnega ekonomskega prava na
univerzah na Dunaju in v Barceloni

Foreword

It is a great honour for me to contribute a foreword to this unique book. Irena Peterlin's monograph *The World Trade Organization and State Sovereignty* is an exceptional piece of scientific work in several respects. It stands out as the first monograph on the law of the World Trade Organization (WTO) in the Slovenian scientific community. The monograph spans from the origins of the 1947 General Agreement on Tariffs and Trade (GATT) to the key agreements resulting from the Uruguay Round of Multilateral Trade Negotiations and the current impasse of international trade negotiations within the WTO framework.

What makes this book special, however, is the author's methodological approach that places WTO law within the broader context of public international law. She begins her analysis with a discussion of the evolution of the concept of state sovereignty from the Westphalian model and sovereign equality of states to modern theories of state sovereignty and their limitations arising from international law and the transfer of national powers to international institutions in the era of economic integration and globalization. Furthermore, the author explores how these changing notions of state sovereignty are reflected in the treaty system of the United Nations, taking as examples the prohibition of the use of force and the system of collective security. New ground is covered when discussing how the transition from the international law of co-existence of states to the international law of co-operation materialized in the WTO legal system. This section of the book concludes with an analysis of the impact on state sovereignty of economic globalization, integration trends and the need for global governance.

The author's book stands out for its analytical approach that discusses WTO law within the broader framework of public international law and the limitations it places on sovereignty in a globalized world economy. The author also describes key WTO agreements, placing particular emphasis on the very active WTO dispute settlement mechanism and its various stages from consultations over panel and appeal proceedings, to jurisdictional issues and questions of implementation and

enforcement. The book also gives a very useful overview of the general principles that have been the foundation of GATT in 1947 and remain quintessential for the current WTO legal system. The author explains very ably the institutional structure and decision-making procedures of the WTO and resulting constraints on the sovereignty of its members. In addition to the rules governing trade in goods, the author describes the most important new pillars of the WTO legal system, which liberalize and regulate trade in services and trade-related intellectual property rights. This section also tackles areas of WTO law that encroach deeply upon domestic regulatory autonomy, e.g. agricultural disciplines as well as health and food safety standards.

The author's analyses of the principles and rules of WTO law from the perspective of the sources of international law, customary rules of interpretation of treaties and economic integration theories would be of great interest to students and other readers. While anchoring her creative analysis within the framework of public international law, she explores further the relationship of WTO law with the domestic law of its members. Her analysis of the relationship of WTO law with European Union law and Slovenian law is unprecedented. The aforementioned makes the book a special scientific accomplishment and very worthwhile read. The author should be congratulated for her creativity and analytical rigour in intertwining WTO law with public international law concepts of state sovereignty as they evolved in the era of international economic integration. She offers the reader great insights into WTO law and the limitations on state sovereignty in a globalized world economy.

Dr. Werner Zdouc

Director of the Appellate Body Secretariat
World Trade Organization, Geneva (2013)

Lecturer in International Economic Law at the Universities of
Vienna and Barcelona

Predgovor

Knjiga je nastala na podlagi doktorske disertacije iz leta 2009 z naslovom Omejevanje suverenosti držav s poudarkom na omejitvah, prevzetih s članstvom v Svetovni trgovinski organizaciji, upošteva pa tudi novosti in razvoj na obravnavanem področju ter se opira na vire in razprave, ki jih je avtorica pridobila med svojimi raziskovalnimi obiski v mednarodnih institucijah, in sicer v Svetovni trgovinski organizaciji (World Trade Organization, WTO) v Ženevi (2006–2012), v knjižnici Organizacije združenih narodov v Ženevi (2006) in knjižnici inštituta za pravno znanost v Zürichu (Rechtswissenschaftlichen Instituts der Universität Zürich) (2012) ter v okviru strokovnega izpopolnjevanja (Academy of the WTO Law and Policy) na inštitutu za mednarodno gospodarsko pravo v Washingtonu (Institute of International Economic Law, IIEL, Georgetown University Law Center, Washington, D.C.) (2007).

Predmet monografije je državna suverenost kot osrednja kategorija mednarodnega prava in njeno omejevanje z obveznostmi, ki so jih države prevzele z včlanitvijo v WTO. Gre torej za mednarodnopravno problematiko, ki je povezana s sodobnimi institucionalnimi trgovinskimi odnosi med državami na univerzalni ravni. Monografija posega tudi na področje teorije mednarodnega prava (razvoj in pojem suverenosti), prava in prakse mednarodnih pogodb, na področje prava WTO kot režima *sui generis*, na odnos med pravom EU in pravom WTO ter na globalizacijske procese na področju svetovne trgovine in mednarodnih odnosov sploh na prehodu iz 20. v 21. stoletje. Na primeru WTO skuša knjiga odgovoriti na vprašanje, kako je z državno suverenostjo v okoliščinah gospodarske globalizacije, in predstaviti njeno dinamično naravo. Osrednji del monografije je namenjen celovitemu prikazu sistema WTO in reševanju trgovinskih sporov v WTO, vključno s primeri iz prakse, ki potrjujejo njegovo učinkovitost. Gre za obsežen sistem pravnih pravil, načel in prakse ter politike WTO. Knjiga skuša predstaviti WTO kot primer realne spremembe držav v odnosu do vsebine in pomena suverenosti. Opozarja na številne posledice globalizacije, zlasti

na prepletenost pravnih režimov in naraščajočo medsebojno odvisnost držav, ter usmerja k razmišljanju o vplivu opisanih procesov na medsebojno povezovanje, na logiko držav glede lastne oblasti in neodvisnosti. Ker je problematika knjige, zlasti področja WTO, izredno kompleksna in se nenehno spreminja, knjiga ne ponuja izčrpnega prikaza področja, vendar zagotavlja dovolj pregledno izhodišče za nadaljnji študij različnih vidikov. Ukvarja se s sodobnimi usmeritvami mednarodnega prava in prava WTO, v kontekst katerih postavlja večno aktualen, skoraj štiristo let star tradicionalni pravni koncept, na katerem je bil vzpostavljen sistem suverenih evropskih držav.

Čeprav je na mednarodni ravni v zadnjih desetih letih zaznati naraščajoče zanimanje za predstavljene usmeritve, zlasti za suverenost v kontekstu ekonomske globalizacije, ni zaslediti, da bi avtorji k obravnavi teh problemov pristopali z gledišča, na katerem je zasnovana monografija. Prispevek tega dela k razvoju domače pravne doktrine je zlasti v metodološkem pristopu, ki postavlja WTO v širši okvir, v okvir mednarodnega javnega prava, hkrati pa ponuja pregledno pravnoteoretično razpravo o pravnem režimu WTO, o katerem slovenska pravna doktrina do zdaj ni pisala veliko. Prav tako je knjiga uporabna v praksi, saj skuša ponuditi koristne usmeritve tistim, ki se pri delu ali kako drugače ukvarjajo z mednarodnopravnimi vprašanji, WTO, multilateralnimi odnosi, gospodarskimi integracijami, gospodarsko diplomacijo in zunanjo politiko Republike Slovenije. Knjiga je namenjena tudi študentom, zlasti s pravnih fakultet, pa tudi tistim, ki želijo razumeti vlogo WTO v sodobnih mednarodnih odnosih in njen velik vpliv na države.

Želela bi se zahvaliti vsem tistim, katerih komentarji, znanje in izkušnje so mi bili pri nastanku te monografije v veliko pomoč. Zahvala gre številnim strokovnjakom in uradnikom WTO, zlasti direktorju sekretariata pritožbenega telesa WTO DS dr. Wernerju Zdoucu. Posebno zahvalo dolgujem Uri Dadaushu, direktorju Carnegie's International Economics Program (Global Insight) in nekdanjemu direktorju trgovskega oddelka v Svetovni banki, v Washingtonu, ki mi je omogočil srečanje in pogovor z visokimi uradniki Svetovne banke s področja mednarodne trgovine. Delo je nastalo tudi pod vplivom idej prof. dr. Johna H. Jacksona in prof. dr. Jane Bradley, ki nista le organizirala izjemne Akademije o pravu in politiki WTO v okviru Inštituta za gospodarsko pravo Univerze v Washingtonu (GTU Law Center), temveč sta nam kot gostitelja in nekdanja ameriška trgovinska pogajalca v WTO omogočila številne neposredne diskusije z visokimi predstavniki ameriškega State Departmenta, številnimi veleposlaniki in nekdanjimi

trgovinskimi pogajalci ter strokovnjaki in profesorji za mednarodno gospodarsko pravo in pravo WTO (Mitsuo Matsushita, Steve Charnovitz, Richard Diamand idr.). Zahvala gre tudi stalni misiji Republike Slovenije v Ženevi, ki mi je vsa leta omogočala akreditacijo v WTO, zlasti nekdanjemu veleposlaniku Andreju Logarju, predvsem pa svetovalcu za gospodarsko področje Dušanu Vujadinoviču. Za vsestransko podporo se zahvaljujem tudi osebju knjižnice WTO v centru William Rappard v Ženevi in osebju Inštituta za pravno znanost Univerze v Zürichu. Za spodbudo in pomoč pri objavi monografije se zahvaljujem tudi doc. dr. Vasilki Sancin s katedre za mednarodno pravo Pravne fakultete v Ljubljani in zlasti predstojnici katedre ter svoji mentorici pri disertaciji prof. Mirjam Škrk. Za podporo in nasvete se zahvaljujem tudi somentorju pri disertaciji prof. Petru Grilcu, dekanu Pravne fakultete v Ljubljani. Nenazadnje dolgujem zahvalo tudi nekdanjemu predstojniku katedre za mednarodno pravo na Pravni fakulteti v Ljubljani, svojemu prvemu mentorju pri disertaciji, prof. Danilu Türku. Zahvaljujem se tudi prof. dr. Marijanu Pavčniku, uredniku zbirke Scientia Iustitia, in Boštjanu Koritniku, direktorju in odgovornemu uredniku GV Založbe, ki sta pripomogla k izidu knjige. Iskrena zahvala gre tudi urednici Aleksandri Kozarov za koristne predloge, pomoč in jezikovni pregled besedila.

Ob tej priložnosti se iz srca zahvaljujem svojemu možu Edvardu. Brez njegove podpore, spodbude in razumevanja bi bilo to delo neizvedljivo.

Avtorica

Kazalo

Spremna beseda (dr. Werner Zdouc, WTO).....	5
Foreword	7
Predgovor	9
Kazalo.....	13
Seznam uporabljenih kratic	19
I. Uvod	27
II. Suverenost držav in mednarodno pravo	37
1. Splošno o suverenosti.....	37
2. Suverenost v razvoju mednarodnega prava	40
2.1. Vestfalska suverenost med absolutno suverenostjo in mednarodnim pravom v nastajanju	41
2.2. Ljudska suverenost, liberalne ideje in prepoznavnost mednarodnega prava	46
2.3. Državna suverenost med pravno zavestjo in politiko sile ...	51
2.4. Suverenost držav med »padcem in vzponom« mednarodnega prava.....	55
2.5. Sklep	64
3. Državna suverenost v mednarodnem pravu	67
3.1. Splošno o suverenosti kot osnovni kategoriji mednarodnega prava.....	67
3.2. Suverenost držav in neodvisnost	72
3.3. Suverenost držav in načelo enakosti držav.....	73
3.4. Sklep	74
III. Vpliv mednarodnega prava na suverenost držav in omejitve, ki iz njega izhajajo	77
1. Mednarodnopravne obveznosti in suverenost	77

1.1.	Ustanovna listina ZN, temeljna načela mednarodnega prava in posebni mednarodnopravni režimi	82
1.2.	Državna suverenost med prepovedjo intervencije in kolektivno zavestjo: humanitarna intervencija in druge oblike posredovanja	87
2.	Mednarodne organizacije in suverenost	91
3.	Sklep	93
IV.	Svetovna trgovinska organizacija (WTO) in njen vpliv na suverenost držav članic.	97
1.	Splošno o suverenosti držav v okviru gospodarske globalizacije.	97
1.1.	Gospodarska globalizacija, povezovanje in ključne institucije	99
1.2.	Država med suverenostjo, globalnim vodenjem in svetovno vlado	106
1.3.	Sklep	109
2.	WTO: 50 let od ideje do ustanovitve.	110
2.1.	Zgodovinski pregled (ITO, GATT in WTO).	110
2.1.1.	Konferenca v Bretton Woodsu	111
2.1.2.	Pogajanja GATT, protokol o začasni uporabi (PPA) in havanska listina.	112
2.1.3.	GATT 1947, njegova »začasna narava« in sedem krogov trgovinskih pogajanj (1947–1980).	115
2.1.4.	Urugvajski krog trgovinskih pogajanj in ustanovitve WTO	119
2.1.5.	Pregled pomembnih dogodkov po ustanovitvi WTO .	122
2.1.6.	Krog trgovinskih pogajanj iz Dohae	125
2.2.	Sklep	129
3.	WTO kot mednarodna organizacija in sveženj trgovinskih sporazumov.	131
3.1.	WTO kot mednarodna organizacija, njena pravna in institucionalna struktura ter postopki odločanja	132
3.1.1.	WTO kot mednarodna organizacija in njeno financiranje	132
3.1.2.	Naloge, obseg delovanja in cilji WTO	134
3.1.3.	Pravna struktura WTO: sporazumi in odnos med njimi	135
3.1.4.	Institucionalna struktura WTO: organi	143

3.1.5. Postopki odločanja v WTO: odločanje s konsenzom in druge oblike odločanj.....	147
3.1.6. Sklep.....	152
3.2. Viri prava WTO	155
3.2.1. Splošno o virih prava v mednarodnem pravu.....	155
3.2.2. Glavni formalni vir in drugi viri prava WTO	157
3.2.3. Sklep	165
3.3. Pravila razlage mednarodnih pogodb v okviru WTO.....	166
3.3.1. Splošna pravila razlage mednarodnih pogodb	166
3.3.2. Pravila razlage sporazumov WTO.....	170
3.3.3. Sklep	171
3.4. Odnos med pravom WTO in pravom držav članic	173
3.4.1. Splošno o odnosu med pravom WTO in notranjim pravom držav članic	173
3.4.2. Pravo WTO in notranji pravni red Republike Slovenije	178
3.4.3. Odnos prava WTO do prava EU	181
3.4.3. Sklep	189
3.5. Reševanje mednarodnih trgovinskih sporov v WTO: osrednji postopek reševanja sporov v WTO in druga sredstva.....	192
3.5.1. Splošno o reševanju mednarodnih trgovinskih sporov v WTO	192
3.5.2. Reševanje sporov in sistem GATT 1947.....	193
3.5.3. Načela reševanja sporov v WTO	195
3.5.4. Dogovor o reševanju sporov, osrednji postopek za reševanje sporov in glavni organ	198
3.5.5. Prostovoljna sredstva za reševanje sporov: dobre usluge, sprava, posredovanje in arbitraža	201
3.5.6. Stopnje reševanja tipičnega spora WTO: posvetovanja, panelni postopek in pritožbeni postopek	203
3.5.7. Razlogi za tožbo in vrste tožb	206
3.5.8. Ustanovitev in sestava panela, pravila vodenja postopka in pravila o zaupnosti	208
3.5.9. Pritožbeni postopek ali pritožbeni preizkus	210
3.5.10. Sklep	211

3.6.	Implementacija odločitev v WTO in sankcije v primeru neuskladitve	213
3.6.1.	Faza uskladitve s priporočili, primeren rok in nadzor usklajevanja	213
3.6.2.	Sankcije zaradi neuskladitve	215
3.6.3.	Sklep	220
4.	WTO in njen vpliv na državno suverenost	222
4.1.	WTO, suverenost držav in članstvo	225
4.1.1.	Suverenost, enakost in neodvisnost v okviru članstva v WTO	225
4.1.2.	Članstvo v WTO: o pristopu in odstopu	227
4.1.3.	Članstvo in poseben status držav v razvoju ter najmanj razvitih držav (LDC)	230
4.2.	Obveznosti držav članic WTO, ki izhajajo iz sporazumov WTO	235
4.2.1.	Splošno o obveznostih	235
4.2.2.	Temeljna pravna obveznost iz XVI. člena sporazuma WTO, ki restriktivno posega v suverenost držav	236
4.2.3.	Narava obveznosti WTO	239
4.3.	Sklep	241
5.	Primeri omejitev suverenosti držav v pravu in praksi WTO	244
5.1.	Temeljna načela mednarodne trgovine v pravu WTO	244
5.1.1.	Načelo priznavanja največjih ugodnosti (MFN)	245
5.1.2.	Načelo nacionalne obravnave (načelo enake obravnave)	249
5.1.3.	Načelo prizadevanja za svobodno trgovino	250
5.1.4.	Načelo transparentnosti (predvidljivost in zaupanje) ..	252
5.2.	Restriktivni sporazumi WTO	254
5.2.1.	Sporazum o kmetijstvu (AG)	254
5.2.2.	Sporazum o uporabi sanitarnih in fitosanitarnih ukrepov (SPS)	257
5.2.3.	Sporazum o pravilih o poreklu blaga (RO)	260
5.2.4.	Splošni sporazum o trgovini s storitvami (GATS)	262
5.2.5.	Sporazum o trgovinskih vidikih intelektualne lastnine (TRIPS)	266
5.3.	Izbrani primeri iz prakse reševanja sporov v WTO	269
5.4.	Sklep	283

V. Sklep	287
Summary	293
Table of Contents	299
Seznam literature	305
Imensko kazalo.....	327
Stvarno kazalo.....	333